

شناسایی و ارزیابی رویشگاههای زرشک ایران

احمد بالندری

موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی

چکیده

شناخت دقیق ذخایر ژنتیکی گیاهی، بررسی موقعیت مکانی و وضعیت پراکنش آنها دارای اهمیت خاصی است و حفاظت از این ذخایر ارزشمند به عنوان سرمایه ملی از ضرورت های اقتصادی- اجتماعی کشور است. گیاهانی که بتوانند شرایط نامساعد اقلیمی و شرایط نامطلوب خاک را تحمل نمایند، بسیار ارزشمند هستند. زرشک از جمله درختچه های بومی و مقاوم کشورمان است که بدلیل موارد استفاده خوراکی میوه ی انواع دانه دار و بی دانه، و کاربرد در طب سنتی حائز اهمیت می باشد. هدف از این پژوهش بررسی رویشگاهها و برخی صفات اکولوژیک گونه ها و دورگه های زرشک برای انتخاب توده های محلی برتر جهت استفاده در برنامه های به نژادی، به زراعی و کشت تجاری زرشک بود. تحقیق حاضر در سالهای مختلف و بصورت متناوب انجام شد تا نسبت به بهره وری بیشتر از منابع غذا - دارویی موجود کشور اقدام گردد. شناسایی، پیمایش، ثبت مشخصات رویشگاهها و گردآوری اطلاعات اقلیمی در دوره های مختلف زمانی انجام و بررسی خصوصیات ریخت شناسی دورگه های زرشک طی چندین سال صورت گرفت که طی آن ۸۲ رویشگاه زرشک در ۲۰ استان کشور شناسایی شدند. بررسی های نشان داد که گونه ها و دورگه های زرشک در بخش های کوهستانی چهار منطقه رویشی ایران و تورانی، ارسبارانی، زاگرس و هیرکانی، به استثنای منطقه دریای خلیج فارس - عمانی گسترش دارند. دامنه ارتفاعی رویشگاههای زرشک ایران بین ۴۰۰ تا ۲۴۰۰ متر بالاتر از سطح دریا و میزان بارندگی سالیانه در آنها از حدود ۳۰۰ تا ۸۰۰ میلیمتر متغیر است. زرشکهای ایران در مناطق کوهستانی و عمدتاً در اقلیم نیمه خشک سرد رویش دارند و گونه اصلی و غالب را در بیشتر مناطق رویشی، گونه *Berberis integerrima* تشکیل می دهد. برای اولین بار توسط نگارنده، پنج نوع زرشک بی دانه شامل سیاه آذربایجان، قرمز مازندران، قرمز خراسان شمالی، صورتی شاهرود و خار کوتاه خراسان جنوبی شناسایی و معرفی می شوند. با توجه به پراکنش وسیع و سازگاری زرشک با شرایط مختلف، می توان برنامه ریزی مناسبی را در جهت بهره برداری و بازسازی محیط های رویشی آن انجام داد، بعنوان مثال با ایجاد نهالستان و تکثیر انواع دانه دار و بی دانه و کشت در اطراف دریاچه ارومیه، می توان زرشک محلی را جایگزین کشت محصولات با نیاز آبی بالا نمود.

واژگان کلیدی: اکولوژی، رویشگاه، زرشک